

N.F.S. Grundtvig “Professor Clausens Kneps ad Sogne-Baandets Lösning”

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.15, november 2019

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Tekstkilder

A *Førstetrykket*, 1834 (SJ: 542)

Teksten er etableret af Vanja Thaulow

Punktkommentarer, indledning og tekstredegørelse er skrevet af Vanja Thaulow, redigeret af Else Riisager og Kirsten Vad

Tilsyn ved punktkommentarer og indledning ph.d. Jens Rasmussen

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

[A:833]

Professor Clausens Kneps ad Sogne-Baandets Lösning.

Enten Man ta'r det paa Langs eller Tvers,
Løierligt er det som Lüttichaus Vers!

P. A. Heiberg.

Professor *Clausen* har nylig i Maanedes-Skriftet for Litteratur (VI. II.) stræbt at udtømme sig om Djævle-Forsagelsen ved Daaben, og da han ad en lang Omvei kommer til det samme Resultat som jeg, at naar man ikke vil besvære Samvittighederne paa nogen af Siderne, maa Man lade det blive en fri Sag for Præst og Menighed, som derom komme overeens, enten de vil forsage “Djævelen og *alle* hans Gjerninger, og *alt* hans Væsen” eller “Ondskab og Synd,” saa synes vi dog endelig at være blevet enige om det *Praktiske* Spørgsmaal, og Professorens vedvarende Ubillighed mod mig, kan jeg da sagtens skiænke ham.

[A:834]Dog, Professoren lod mig, desværre, ikke faae Stunder

til at glæde mig over, at han dog endelig havde givet den *virkelige Samvittigheds-Frihed* sin Stemme, en Frihed, vi aabenbar Alle trænge til i samme Grad, som vi har en Samvittighed; thi Professoren skynder sig strax paa det Bestemtteste at protestere mod *Sogne-Baadets Løsning*, som Noget, der kun haartrukket skal være sat i en Slags Forbindelse med hint Liturgiske Spørgsmaal.

Ved denne Leilighed faae vi da at høre, det kan jo nok være, at Forslaget om *Sogne-Baadets Løsning* ved første Øiekast har noget Anbefalende, som ethvert Forslag, der gaaer ud paa at bringe den "oprindelige *Frihed og Lighed*" tilbage i et eller andet Forhold i Livet; men i et ganske *andet* Lys pleie denne Slags Forslag at vise sig for den *omsigtige* (!) Betragtning, der sætter sig ind i den engang givne Virkelighed, og knytter det omhandlede Forhold til de mange **A:835** andre, med hvilke det staaer i Forbindelse. Det vilde derfor være meget at ønske, bliver den protesterende Professor ved, at en sagkyndig Mand vilde benytte sin Erfaring og sit Bekjendtskab med forskellige *specielle* Forhold til at oplyse de naturlige Følger, af den foreslaaede Løsning, med Hensyn til *Kirkevæsen* og *Skolevæsen* og det *borgerlige Liv*, Følger som uden Tvivl ville strække sig saare vidt, medens der af dem, der arbeide for dette Forslag, bliver, som det synes, med stor *Letsindighed* gaaet hen over denne Side af Sagen. Det er imidlertid ikke Prof's Mening, at Hensyn til Følgerne skulde behøves, for at vurdere saadant et Forslag, saalænge det bliver erkjendt og taget til Hjerte, at "*Samfunds-Opløsninger*" høre til de Operationer i Livet, der mindst skulde foretages uden *skielig Grund!*

Saavidt Professoren, og slog jeg, ubekjendt med Sagen, Lid til dette Referat, maatte jeg nødvendig tænke, at Forslaget om *Sogne-Baadets Løsning* var et af Døgnets mange *revolutionære* og *jakobinske* Griller sigtende til at vende op og ned paa hele det Borgerlige Selskab, medens *Samvittigheds-Frihed* kun var et tomt Paaskud, Vedkommende ei Alt for ærlig betjende dem af, for at give den slette Sag et smukt Skin.

Vist nok kunde jeg, hvem Forslaget baade er kommet fra og vil til det Yderste blive forfægtet af, med Rette beklage mig over en Fremstilling, der, hvor den fandt Indgang, maatte stille *min Borgerlige* Character i en Skygge, den visselig ikke fortjener; men jeg vil saameget mindre beklage mig derover, som denne Krænkelser er mig nylig vederfaret fra en Side, langt anderledes uventet og langt dybere saarende end her, og med *Borgerlig Stolthed* kan jeg, Gud skee Lov! hæve mig over enhver Mistanke, Man kunde faae isinde at kaste paa mig som fredsforstyrrende Demagog.

Jeg vil altsaa blot holde mig til *Sagen*, **A:836**en Sag, hvis Uskyldighed er soleklar og hvis Vigtighed Man snart vil lære, hvor den endnu maatte være ubekjendt.

Først maa jeg da bede Læseren erindre, at *den* Løsning af

Sogne-Baandet, jeg har foreslaaet og i min *“Upartiske Betragtning af den Danske Stats-Kirke”* stræbt fra alle Sider, at oplyse og anbefale, er slet ikke Andet end Udvidelsen af *Kiøbenhavnernes* gamle Frihed ved *Confirmation* og *Communion* til *Barne-Daaben*, og denne *samme Friheds* Udstrækning til hele Landet.

Naar Man nu ved denne Leilighed raaber paa, at det, for hvem der sætter sig ind i den engang givne *Virkelighed*, er en frygtelig Plan til at indføre den “oprindelige Frihed og Lighed og at det er en “Samfunds-Opløsning,” der hører til de fortvivlede Operationer, Man sidst maa gribe til; da er Sligt jo, mildest talt, *uhyre latterligt*; thi den Løsning eller Løshed af Sogne-Baandet, som virkelig og lovmæssig finder Sted i *Kiøbenhavn*, hører dog vel til den “engang givne *Virkelighed*,” der i Borgerlig Forstand slet ikke forandrede ved, at *Barne-Daaben* blev *ligesaa* fri, som *Confirmationen* og *Communionen* allerede er.

Naar Man altsaa vil tale fornuftig om mit Forslag, da maa Man nødvendig lade alle saadanne ildestædte Declamationer fare, indrømme, at Friheden uden al borgerlig Fare kunde i *Kiøbenhavn* udvides til *Barne-Daaben* og da i sin *Kiøbenhavnske* Skikkelse skienkes hele Landet, saa det er kun Spørgsmaalet, om den Forandring er *Umagen værd*?

At det nu i *Kiøbenhavn* er Manges Ønske, at kunne lade deres Børn døbe af hvilken Præst de helst vilde, behøver intet Beviis, og at dette Ønske kan have en meget reel Grund, har især de flere ubehagelige Optrin i Frue Kirke sat udenfor al Tvivl, ved at oplyse, at Præsterne ingenlunde forrette *Daaben* eens, saa det kan være en Samvittigheds-Sag, at lade sit Barn døbe af sin **A:837***Sogne-Præst*. Jo mere Man nu ogsaa tænker paa den uadskillelige Forbindelse mellem *Daab* og *Confirmation*, som selv Professor *Clausen* indrømmer, des klarere bliver det, at *Daabs-Pagten* maa være *een* og den *samme* ved begge Handlinger, da det jo er den ved *Daaben* *oprettede Pagt* Man ved *Confirmationen* skal *bekræftes* i. Enten maa der altsaa sørges for, at alle Præster igien oprette samme *Daabs-Pagt*, eller Oprettelsen deraf maa blive ligesaa fri som *Bekræftelsen* deri, naar de høitidelige Handlinger ei tit skal blive høist forargelige og Samvittighederne plages. Professor *Clausen* mener nu vist nok, at Forskiellen paa, enten Man ved *Daaben* forsager Djævelen eller ikke, er alt for ubetydelig til derfor at løse Sogne-Baandet; men deels sammenblander han her igien paa den snurrigste Maade *Sogne-Baandet* med *Kirke-Samfundet*, deels veed han jo godt, at Forsagelsen ikke er den eneste Tviste-Punkt ved *Daaben*, og endelig finder han jo selv denne Uenighed saa vigtig, at *Ritualet* derfor maa *forandres*, saa Præsterne faae Lov til at følge hver sin Overbeviisning. Hvorledes skal nemlig Præsterne faae Lov dertil, uden at Sogne-Folkene ogsaa fik Lov til at følge deres og selv raade for, hos hvilken Præst de vilde lade døbe?

Jo, siger Professoren, det skal skee ved *indbyrdes Overeenskomst* mellem Præsten og hans Menighed, og det er let sagt, men hvorledes faaer Man Præsten og hans Menighed til at komme overeens om, hvem af dem der skal handle *imod* deres Overbeviisning? Mener Professoren maaskee derved den *Holstenske* Udvei, saa Præsten skal døbe i Dag paa denne og i Morgen paa hiin Maade, eftersom En af hans Sogne-Folk forlanger? Det dog vel neppe, thi da blev jo, alt Andet fraeregnet, Præstens Samvittighed tvunget tilgavns! Men er det da Professorens Mening, at de *fleste* Stemmer skal giælde, saa de der blive i Minoriteten, det være sig nu Præsten eller Endeel af hans Sogne-Folk, skal stille deres Samvittighed tilfreds med Stemme-Sedler, og har han betænkt, at ingen Sogne-Præst er *udødelig*, og at derfor, jo bedre han i Dag kommer overeens med sin Menighed om Daaben, desmindre vil hans Eftermand, i Morgen, om han er af modsat Overbeviisning, kunne komme til Rette med den. Vil vi altsaa virkelig, at der, trods de forskellige Daabs-Pagter, skal være Samvittigheds-Frihed baade for Præst og Menighed, ja vil vi ikke organisere Kiv og Splid og Samvittigheds-Tvang, saa Præsten enten skal skifte Overbeviisning som man skifter Klæder, eller Menigheden skal skifte Overbeviisning, som Man skifter Bopæl, da maa Sogne-Baandet ved Daaben jo nødvendig løses, og er Kirke-Samfundet ikke opløst ved at Præsterne døbe forskiellig, har det dog vel ingen Nød, det opløses ved, at Folk f. Ex. skjøndt de boe i Frue-Sogn, lade deres Børn døbe i Helliggeist-Kirke. Betænker Man derhos, hvortit Folk i Kiøbenhavn mellem to Børns Daab flytte fra et Sogn til et Andet, uden derved i mindste Maade at forandre deres Overbeviisning om Daabs-Pagten, hvis de har Nogen, da skulde jeg mene, Alt taler for, at Barne-Daaben blev i Kiøbenhavn ligesaa fri som Confirmationen og Communionen allerede er, og deri, maa jeg atter gientage, bestaaer ene og alene den *Sogne-Baandets Løsning*, Man ikke alene sætter sig med Hænder og Fødder imod, men tænker sig jakobinsk og revolutionær Opløsning af Kirke-Samfundet.

Naar Man derfor med mindste Skin vil bekæmpe mit Forslag, da maa Man ikke blot tie stille med alle saadanne Latterligheder, men ogsaa indrømme, det var meget rimeligt, at Barne-Daaben i Kiøbenhavn blev ligesaa fri som Confirmationen og Communionen er, og at den eneste Indvending Sogne-Præsterne kunde giøre, var at Nogle af dem derved *muelig* kunde lide et lille Skaar i deres Indtægter, hvad Man dog godt, enten ved denne lille Sportel som ved Offeret, kunde lade jævne sig selv, eller møde med den **A:839** Bestemmelse, at til de *nærværende* Sogne-Præsters Afgang skulde den der lod sit Barn døbe i et andet Sogn, ligefuldt udrede det Sædvanlige til Betientene ved sin Sogne-Kirke. Først ved at indrømme det *Soleklare* ved Sagen kan Man nemlig bane sig Vei til

at vække Tvivl om det Dunklere, som unægtelig er Spørgsmaalet om, hvorvidt det var klogt og nyttigt at udstrække den Kiøbenhavnske *Samvittigheds-Frihed* til hele Landet?

Dette maa nødvendig være noget dunklere, deels fordi en saadan Frihed *udenfor* Kiøbenhavn er noget *Nyt*, hvis muelige Følger give Phantasien friere Spille-Rum, deels fordi de indvortes Grunde ei der saaledes som her speile sig i de udvortes Omstændigheder, og endelig fordi de religiøse Modsætninger ei mængsteds træde saa skarpt frem som i Hoved-Staden. Men er der saaledes, hvad Ingen nægter, for Øieblikket Leilighed til at forestille sig selv og Andre Sogne-Baadets Løsning paa Landet som betænkeligt og unødvendigt, da er det paa den anden Side soleklart, at saafremt, hvad vel Ingen tør nægte, ogsaa Bønder har en Sjæl, de skal gjøre Regnskab for, og Sogne-Præsterne paa Landet ei er enigere end de i Hoved-Staden, da er Man der, hvor ikke blot Daaben men ogsaa *Confirmationen* og *Communionen* er en tvungen Sag, tredobbelt ilde faren.

Jeg vil imidlertid her slet ikke stræbe videre at udvikle Nyttens og Nødvendigheden af Sogne-Baadets Løsning, thi hvem min "upartiske Betragtning af den danske Stats-Kirke" ikke tilfredsstiller, nytter det ikke mig at skrive for, og jeg veed desuden meget godt, at Sogne-Baadet har langt stærkere Talsmænd i Sognepræstelige Fordomme, ængstelige Bekymringer *for mulige* Skaar i Indkomsterne, i tvungen Agtelse o. s. v. end dets Løsning kan have i Nogens Pen uden Kongens.

Kun dem der finde, at Sogne-Baadets Løsning vel i Kjøbenhavn har viist sig at være |A:840en herlig og i ingen Henseende farlig Ting, men at det Samme udenfor Kjøbenhavn er aldeles unødvendigt og frygteligt at tænke paa, kun dem vil jeg spørge: med hvad Ret de forestille sig, at de gode Følger af Sogne-Baadets Løsning i Hovedstaden vil udeblive paa Landet, og yderst farlige Følger, som Man her slet ikke har sporet, der komme tilsyne? Jeg veed nok, Man ymter om, deels at der skal være noget vist "Aandeligt," Man veed ikke hvad, ved Sogne-Baadet paa Landet, som ved Dets Løsning gik tabt, deels at Skole-Væsenet vilde lide derved, og endelig, at det var ikke blot Sportelen ved Barne-Daab og Kirke-Gang, der kom i Fare, men at Bønderne ogsaa snart vilde finde det urimeligt, at give Offer og Tiende til en Sogne-Præst, de ei betjende sig af; men Svaret er let. At der nemlig mellem en Præst og hans *frivillige* Tilhørere, især paa Landet, er et eget Forhold, som Man nødig skulde forstyrre, er ganske vist, men var der nogen Tid, da Begrebet om *frivillige* Tilhørere og *tvungne* Sogne-Folk faldt sammen, saa er den dog aabenbar forbi, og hvor det Tilfælde hver Dag kan indtræffe, at den Menighed, der elsker Fæderne-Troen, kan faae en Sogne-Præst, der bestrider den, og omvendt, der er det dog soleklart, at Sogne-Baadet ei beforder, men forstyrrer det smukke

og gavnlige Forhold mellem en Præst og hans frivillige Tilhørere. Vistnok kan det endnu selv falde en troende Præst ind: var Sogne-Baandet løst, da kunde maaskee min Nabo med større Tale-Gaver eller smigrende Ord drage endeel af mine Tilhørere til sig; men deels glemmer han, at skulde dette forebygges, da maatte Sogne-Baandet ikke blot vedblive, men *strammes*, saa Ingen maatte sætte sin Fod i en fremmed Kirke, og husker desuden den gode Mand paa, at han kan *døe* i Dag eller i Morgen og skal døe engang med det Første, og kan da ligesaasart faae den frygtelige Medbeiler til Eftermand, som i levende Live til Nabo, da indseer han dog let, at hans **A:841**Menighed derved, naar Sogne-Baandet *ikke* er løst, ei blot føres i Fristelse, men bringes under et utaaeligt Aag. Som det gaaer med ham, gaaer det udentvilt ogsaa med den *troende Biskop*, naar han skal udstæde Collats til en Præst, der efter sin Overbeviisning maa stræbe at nedbryde hvad hans Formand har opbyggt, thi at han kan gjøre det med en rolig Samvittighed, naar Sogne-Baandet *ikke* er løst, derom har jeg intet Begreb.

Dette er og bliver en Sag af yderste Vigtighed for alle Fæderne-Troens og for alle Samvittigheds-Frihedens sande Venner, og de *Clausenske* Præster maae være meget kortsynede, hvis de ikke see, at "som Sagerne nu staae," er det fornemmelig dem, der, naar de sætte mindste Priis paa at følge deres Overbeviisning, maae ønske Sogne-Baandet løst heller i Dag end i Morgen, men naar de *troende* Præster just derfor synes, det haster ikke, da er de heller ikke for klarøiede; thi hverken bliver Samvittigheds-Tvang bedre, fordi den øves mod Andre end os, ei heller vil i vore Dage Reactionen udeblive ret længe og da føles det med Smerte, at Giengældelse er ikke aflagt.

Og nu skulde man dog være bange for at løse et Baand, der maa blive dem, der holde ligesaa fordærveligt som dem der bære det, fordi, som Man siger, den daarligste eller letsindigste Præst vilde faae de fleste Confirmander! Uden nu engang at tale om, at Staten, naar den opdager en utro Embeds-Mand, vil afsætte ham, men aldrig *forudsætte* Utroskab, før den opdages, saa er jo Confirmationen paa Landet efter Loven ingen Indtægts-Kilde, men kun et Arbeide for Præsterne, saa det maatte rimeligviis netop blive de nidkiære Præster, som tog sig den Uleilighed paa ogsaa at confirmere udensogns Børn. Var Man imidlertid meget bange for Følgerne paa Landet af en Frihed, som efter de locale Omstændigheder langt vanskeligere kunde, altsaa langt sjeldnere vilde, benyttes end i *Hovedstaden*, da kunde Man jo fastsætte, at den der vilde **A:842**confirmeres i et andet Sogn, alligevel skulde *udskrives* i sit eget Sogns Skole, thi da var Man jo vis paa, det kun blev de *Flinkeste*, der confirmeredes udensogns.

Det er altsaa ingen Ting, og Frygten for Præsternes Pung, som Man hidtil ei har mærket, er høist ilde stædt, hvor Talen slet ikke er

om at tage Noget fra dem, men kunde i det Høieste synes at være om en ligeligere Deling af deres uvisse Indkomster, eftersom de behagede Kirke-Giængerne, og jeg skønner ikke rettere end Staten altid maatte ønske sine talentfuldeste og folkeligste Præster den behageligste Stilling og lade det blive Stympernes og Smaa-Pavernes egen Sag, at de ei var kommet paa deres rette Hylde. Dette vilde nu vel være formastelig talt, hvis Præsterne, som Prof. *Clausen* paastaaer, ingenlunde maatte betragtes som *Menighedens Tjenere*, men da Professoren her, som saa tit, har baade *Petrus* og *Paulus* og *Martin Luther* og ovenikiøbet *Tids-Aanden* imod sig, saa tør jeg nok vove at sige, de er det, og gjorde vel i at skikke sig derefter. At Bønderne derimod skulde blive mindre villige til at svare Tiende, naar Sogne-Baandet løstes, er ligesom Man vilde sige, at Borgerne i Kiøbenhavn blev sikkert langt villigere til at svare Præste-Penge, naar de mistede Friheden til at lade confirmere og communicere hos hvilken Præst, dem lyster, eller at *Jøderne* vilde blive villigere til den Udgift, naar man nødte dem til at søge Sogne-Kirken isteden for Synagogen. Nei, baade Tiende og Præste-Penge er nok saa forhadte, som de vel kan blive, saa hvor Stats-Kirken skal bestaae ret længe, kommer Man vist til at lønne dens Embeds-Mænd af Stats-Kassen; men er der Noget, som kan forsone Mængden med Tiende og Præste-Penge, og vilde udsone den med Stats-Kirken i det Hele, da er det *ene og alene* Sogne-Baandets Løsning. Enhver fornuftig Mand maa nemlig indsee, at Stats-Kirken er Opholdet værd, naar Han og Enhver har Lov **A:843** til deri at søge sin Sjæle-Sørger, hvor han finder ham og er sikkert for de ham Ubehageliges Paatrængenhed baade i sunde og syge Dage; men hvor Sogne-Baandet ikke *snart* løses, vil det snart blive for silde, thi jo *alvorligere* Præsterne under de nærværende Omstændigheder tage sig af deres Embede, des utaaleligere vil Stats-Kirken synes, ikke fordi den, men fordi Sogne-Baandet er utaaleligt, hvor de religiøse Anskuelser er blevet hinanden modsatte og Sogne-Præsterne stræbe at paatvinge deres Sogne-Folk sin. Man kan derfor vel foragte mit Raad, men Man vil sikkert komme til at fortryde det.

N. F. S. Grundtvig.
